

GARCÍA LORCA E GALICIA: IMPRESIÓNS E POEMAS

Luís Alonso Girgado
Centro Ramón Piñeiro
Santiago de Compostela

AS IMPRESIÓNS DUN ESTUDIANTE

A celebración, no presente 1998, do primeiro centenario do nacemento do poeta granadino Federico García Lorca (1898-1936) resulta ocasión máis ca propicia para falar outra volta do xenial escritor. Un escritor que, é ben coñecido, tivo unha especial relación con Galicia ó longo das catro viaxes que fixo á nosa terra. Vinculación iniciada cando o poeta tiña só dezaoito anos e non pasaba de ser un estudante universitario de carácter moi alegre, interesado na música e na poesía, que estaba a face-los seus primeiros¹ exercicios literarios. Unha selección destes feita polo propio escritor daría lugar ó seu primeiro libro, *Impresiones y paisajes* (1918). Desta ópera prima, custeada a edición polo seu pai, o poeta ía dicir que era un libro “muy

malo” e, de feito, foi retirado das librerías ó pouco tempo da súa aparición.

As iniciais impresións lorquianas de Galicia aparecen nunha serie de breves textos en prosa que son froito e consecuencia da primeira viaxe de Lorca á nosa terra; viaxe que tivo lugar do 15 de outubro ó 8 de novembro de 1916 co itinerario Madrid-El Escorial-Ávila-Medina del Campo-Salamanca-Zamora-Santiago de Compostela-A Coruña-Lugo-León-Burgos-Segovia-Madrid. Precisemos que era daquela un mozo, Federico, estudante de segundo curso das facultades de Filosofía e Letras e Dereito da Universidade de Granada. A viaxe foi a segunda das catro que promoveu o profesor do poeta, Martín Domínguez Berrueta, catedrático de Teoría da Literatura e das Artes daquela

¹ Sobre os escritos de xuventude de Lorca podemos consultar hoxe, Federico García Lorca, *Impresiones y paisajes*, Madrid, Ed. Cátedra, 1994, edición de Rafael Lozano Miralles, e Federico García Lorca, *Prosa inédita de juventud*, Madrid, Ed. Cátedra, 1994, edición de Christopher Maurer.

universidade e afervorado defensor dos principios pedagóxicos promovidos pola *Institución Libre de Enseñanza*. Foi, xa que logo, unha viaxe de estudos na que os alumnos tiñan que visitar lugares de interese cultural, investigar e tomar notas² e asistir a conferencias.

Eran sete (seis estudantes e mailo profesor) os integrantes daquela expedición, que contaba cunha subvención do Ministerio de Instrucción Pública. Pero os viaxeiros tiveron que poñer algúns cartos do seu peto e foi curiosamente esa circunstancia, en concreto a falla de cartos, o que con seguridade motivou as primeiras palabras escritas por Lorca sobre Galicia: as do telegrama que puxo dende León o 28 ou 29 de outubro de 1916 e no que anota: “Coruña gustome mucho, sobre todo el mar. En Lugo salieron coches gala de ayuntamiento a recibirnos... En Santiago compré conchas plata. Nos recibió el cardenal, contentísimo”.

Estes mínimos parágrafos redactados no sintético estilo telegráfico que a misiva esixía, van ter máis amplitude nas diferentes impresións que, con posterioridade, o poeta ía escribir (e, en parte, publicar) tempo despois. A primeira delas, “Impresiones del viaje. Santiago”, apareceu na revista *Letras de Granada*, o

10 de decembro de 1917, máis dun ano despois de rematada a viaxe. Recolle aquí o incipiente escritor as súas primeiras impresións da revelación da paisaxe galega dende o tren, que chega a Redondela e pasa diante das rías pontevedresas camiño de Santiago. A estampa posúe salientable e diversificada sensorialidade e dinamismo. O viaxeiro repara nas cores da paisaxe (en especial no verdor) e non evita os tópicos paisaxísticos. Advirte o cambiante xogo da luz e a sombra, e así mesmo a diferenza entre as montañosas terras polas que discorre o Miño e a suavidade da orografía cando chega ás Rías Baixas. A paisaxe, coa inevitable presenza da chuvia e a néboa, suscita un latexo panteísta —“Poesía grande, infinita de la Naturaleza, cargada de ruidos extraños y de músicas celestiales...”— e a escuridade do vagón ó anoitecer produce “un ambiente tristísimo”. Naturalmente, o oído do mozo percibe que ós restantes viaxeiros “les choca nuestra charla”.

Idéntico dinamismo na visión, coma se dunha cámara rápida se tratara, manifesta a impresión da viaxe “De Santiago a Coruña”. Este escrito, non datado polo autor, tiña como primeiro título “Impresiones de Lugo”. Atopamos aquí unha maior presión da retórica, concretada en metáforas humanizadoras e epítetos de idéntico

² A crónica da viaxe, con puntual referencia a visitas e actos de todo tipo, apareceu publicada na revista *Lucidarium*, nº 2-3, Universidade de Granada, 1917.

Resol ¹

Inventóse a artillería contra as vidas seguras y apartadas, falseando el cal y canto a las murallas y dando más victorias al certero que al valeroso. Empeño, luego se inventó la imprenta contra la artillería, plomo contra plomo.

FRANCISCO de QUEVEDO

DE GALICIA EN
BUENOS AIRES
DICIEMBRE 1937

ELEGIA

A Francisco Blanco, marinero desaparecido en los frentes del Sur.

¡A qué lejanos bosques te incorporas, que ni el eco de tu lista puede hallarte, ni el tiempo mismo, que en sus lentas horas, se abandonó al oficio de buscarte?

Todos los vientos de tu sueño, en vela junto al umbral tan tierno de tus años tu cuerpo aguardan, que en ausencia vuela, tan largo ya que hace temer tus daños.

El fuerte buque en tu plá desnudo sintió primeramente su destino, sin tu calor en su lamento rudo, gime en el agua y tiembla por tu sino

Cuelga la tela y duerme entre sus pliegues mientras gira la brújula y persigue hallar un horizonte en que no niegues tu presencia que eterna en él se sigue.

¡Qué dura travesía con la sombra tu timón y tu sombra va enredando? Porque la luz te busca y ya se asombra de no hallarte en sus albas navegando.

Tu peralente lejanía inflige al que vive el trabajo de aguardarte, la dura prueba en que sin tí se afilige cansado inútilmente de llamarte.

Mi misma voz, negándose a ser fuerte, en la ardorosa selva ue domina ocultarase quisiera, que tu suerte, aunque sin tanto hacía el dolor se inclina;

que ya quizás tu pecho va nadando por las aguas profundas de la tierra, entre sus duras olas olvidando el tiempo hermoso que en su pulso encierra.

Si es así: bajo el suelo en que escondida tu silenciosa sangre derramada tunde en la muerte el arco de tu vida, tienes junto a tu sien tu gloria alzada;

que si el hierro atentó contra los tallos donde tu juventud correr soñó, desde tu muerte suben hoy los rayos cóncos que empujan la luz del nuevo día.

Duerme tu cuerpo en paz, tu enemigo... tu suerte en negras sombras tiene abierta; Mira, mi santidad ya está contigo coa mi dolor sobre tu tumba alerta.

EMILIO PRADOS

hojilla volandera del pueblo

MADRID

Madriño quiere decir: calcañar italiano en fuga y cruz gamada enderezada. Y presente del porvenir. Madriño es el que conjuga la dura ciencia de vivir con el arte de resistir alegremente la jornada. En Madrid no ha pasado nada, salvo la muerte sonreída, salvo la vida amortajada, en Madrid no ha pasado nada...

Juan José DOMENCHINA

El Poeta Asesinado

FEDERICO GARCÍA LORCA

"Tú el más firme edificio des-
|truido
Tú el gavián más alto desplomado,
Tú el más grande rugido
callado y más callado y más ca-
||lado..."

PABLO DE LA TORRIENTE BRAU
(Escritor hispano-cubano muerto en el frente de Madrid, al servicio de la República)

O DIVINO SAINETE - 1888

(FRAGMENTO)

...
Ti véis, cantor galiciano,
D'unha raza que odeou sempre
O predomínio romano

Alá d'o monte Medulio
N'as ladeiras, inda os osos
Relocen o sol de xulio.

De teus abós que, brandindo
Contra o Imperio a fouce céltica,
Un a un, foron caíndo.

Pero d'os Conqueridores
Pasados, d'os mortos déspotas,
Césares y-Emperadores.

O Papa non é o herdeiro!
Son-o o reis que oxen gobernan,
Castigo d'o mundo enteiro.

¡Ay! Olla: por toda a terra
Erguese un bafio de morte
que os espiritus aterra.

Nacióis de todal-astrazas,
Homes de todol-os crimas,
Xentes de todal-as razas

Miranse con ollo airado,
Búscanse us os outros y-alzan
N-o aire o puño pechado.

O fillo d'o Norte, frío,
Desputa ód'o Oriente, inquieto,
D'a fronteira o señorío.

Reclama o galo xermano
As terras que lle detenta;
D'o inglés recea o italiano;

Rifa América co'a Europa;
Os arsenais funden ferro;
Os cuartés dispoñen tropa.

Roda pol-o espacio un vento
D'asolación e esterminio
Qu'escrece o firmamento...

Treme o chau, vacila a roca;
¡Rompe en cada peito un odo
E un ultraxe en cada boca!

CURROS ENRIQUEZ

signo (*alegres gaviotas, mar enfurecido, andar resignado*). Rica en cromatismo (*pueblecito blanco, ojazos azules, verde esmeraldino, amarillo del agua*), esta estampa evidencia tamén a expresión da afectividade do poeta nos apreciativos (*crucecitas, pueblecito, ojazos, mujerucas*) e a súa percepción dunha xeografía na que “todo es blando, suave”. Mar e terra conflúen nestas liñas que, doutra banda, están tinguidas de trazos bucólicos ou pastorís e que, dende logo, constitúen unha fermosísima e animada visión de paisaxe con figuras, sen esquecer o motivo musical —“se oye un piano. Sus notas llegan a mí...”— tan do gusto de Lorca.

Máis vago e impreciso, máis envolto de tópico esteticismo témo-lo escrito “Romanza de Mendelssohn” que o poeta incorpora ó seu libro *Impresiones y paisajes* na sección “Temas”. Malia a referencia a “las torres de la ciudad”, que faría pensar en Compostela, a presenza do porto e outras alusións ó mar indican que o referente da estampa debe se-la Coruña. A alusión ó piano, que case pechaba o escrito anterior, reaparece aquí, desenvolvendo con máis extensión o motivo musical, agora nunha atmosfera romántica. O feito da melodía alcanza o seu azeitado escenario na serenidade do porto coruñés, cando “es la hora crepuscular y empiezan a encenderse las luces de los barcos y las casas”.

Compostela foi tamén inspiración das estampas lorquianas suscitadas por aquela primeira viaxe do estudante granadino. Así, no seu citado *Impresiones y paisajes* e na tamén referida sección de “Temas” aparece “Calles de la ciudad antigua”. Aquí a impresión do observador, que está a percorre-la cidade, manifesta a súa atención ós elementos artísticos (*columnas, medallones, guirnaldas, capiteles, blandones, gárgolas*) de casas, igrexas e pazos. Pero a percepción do barroquismo ornamental está mesturada coa sensación de destrución e ruína evidenciada pola adxectivación (*secas, desconchadas, arrancadas, carcomidos, desvenecijados*, etc.). A resultante do cadro —paisaxe urbana con figuras— é negativa e destacan as notas de abandono, soidade e tristeza. O percorrido do poeta polas rúas xorde como un itinerario fantasmal e impreciso no que a contemplación de abondosos motivos artísticos non suscita exaltación do seu mérito ou fermosura, senón que constitúe unha ollada desolada e sombría.

Máis estática e precisa, máis fundamente humana e compasiva pero tamén máis radicalmente estarrecedora, é a estampa “Un hospicio de Galicia”, integrada así mesmo en *Impresiones y paisajes*. Entra o visitante no edificio da casa-asilo do convento de Santo Domingo de

Bonavál³ (do Hospital Real, onde fora bautizada Rosalía) para de seguido describir un patético cadro da situación dos nenos alí acollidos: criaturas enfermas e esfameadas, tristes e deformadas pola enfermidade. Neste caso, o marco queda practicamente omitido en favor das figuras e do ambiente. Un Lorca mozo, fillo de familia acomodada, revela aquí a súa solidariedade cos nenos pobres, a súa viva sensibilidade diante do sufrimento alleo —sensibilidade moi rosaliana— e a súa tenrura. Pero non só atopamos nestas liñas a expresión dunha humanidade ferida. Hai tamén unha actitude diante do calamitoso espectáculo: a denuncia da situación e dos seus responsables; a constatación das “graves injusticias sociales” e a necesidade da acción da xustiza sobre “alguna comisión de beneficencia municipal donde abundan tanto los bandidos de levita”. A estampa, en definitiva, evidencia non só o espírito sensible do poeta, senón tamén a súa temperá conciencia social, conectada ademais no sentimento “de un ansia formidable de igualdad”.

OS VERSOS DUN POETA

Algo máis de quince anos transcorreron entre os textos de

xuventude que rematamos de citar, nos que Lorca ofrece as súas primeiras impresións de Galicia, e a publicación dalgúns dos seus poemas —en galego e castelán— nas revistas literarias galegas *Resol*, *Yunque* e *Cristal*. Cómpre dicir que estes quince anos son os que median entre a primeira e a segunda viaxe do poeta á nosa terra e separan a un descoñecido estudante universitario dun célebre e recoñecido poeta e dramaturgo. E son, tamén, anos⁴ nos que fai amizade con intelectuais, escritores e artistas galegos como Xesús Bal y Gay, Francisco Iglesias Brage, Ernesto Guerra da Cal, Feliciano Rolán, Eduardo Blanco Amor, Rafael Dieste, Euxenio Montes, Carlos Martínez Barbeito e outros. Lorca, que xa lera a Rosalía, ía completa-la súa formación de lector en galego nos libros de Curros Enríquez, Pondal, Manuel Antonio, Amado Carballo, Álvaro Cunqueiro, Euxenio Montes e os *Cancioneiros* medievais galego-portugueses, así como nas diferentes manifestacións da lírica popular.

Na primavera de 1932, xa en tempos da República, chega Lorca a Galicia por segunda vez. Acode chamado polo comité de Cooperación Intelectual de Vigo, cidade na que

³ Neste edificio estaría o hospicio ó que Lorca se refire, segundo estiman Landeira Yrago e Franco Grande en “Cronología gallega de Federico García Lorca y datos sincrónicos”, en *Grial*, nº 45, Vigo, 1974, p. 282.

⁴ A amizade cos artistas e escritores citados parte, en moitos casos, dos anos 1932 e 1933.

aparece o día 6 de maio para dar unha conferencia sobre o “cante jondo”, pero visita tamén A Coruña e Santiago.

Non imos falar aquí dos agasallos que Lorca recibiu nas tres cidades galegas, nin dos novos amigos que fixo, o éxito das súas conferencias ou as reunións e recitais nos que participou. Sobre esas e outras claves da presenza de Lorca en Galicia (entre elas o seu periplo por vilas e cidades á fronte de La Barraca) escribiron axeitamente Landeira Yrago, Carlos Martínez Barbeito, Xosé Luís Franco Grande e outros. Tamén é abondosísima a bibliografía de todo tipo suscitada polos *Seis poemas galegos*, ámbito no que destacan os estudos e artigos de Alonso Montero, Eduardo Blanco Amor⁵, Landeira Yrago ou Luis Pérez Rodríguez⁶.

Lembremos, sen embargo, que en xuño de 1932 o número 1 de *Resol* reproduce o poema “La monja gitana”. Nas orixes daquela “Folla voandeira do pobo” de particular vocación poética, que sacaban en Santiago de Compostela Arturo Cuadrado e Luís Seoane, estivo o propio Lorca que, de acordo co testemuño de Martínez

Barbeito, tivo nas súas mans, antes de que se distribuía gratuitamente ó público, aquel primeiro número de *Resol*. Doutra banda, se temos que crer a Arturo Cuadrado, nas orixes de *Resol* estivo implicado o mesmo Lorca unha tarde de touros, na Coruña, e a idea xurdiu dos papeis e follas de propaganda que quedaron espaxados pola praza e que inspiraron o nacemento da folla a cores que foi *Resol*, que quixo tamén facer propaganda, informar da poesía. No número 6 daquela folla poética (decembro de 1932) aparece a segunda e última colaboración de Lorca, agora en galego: “Madrigal, a la ciudad de Santiago”, que tres anos despois ía presidi-lo breve volume dos *Seis poemas galegos* (1935). Pero o citado poema, que lle fora entregado en man a Luís Manteiga polo propio Lorca despois dun paseo pola cidade compostelá, apareceu publicado por vez primeira nas páxinas de *Yunque*, no seu número 6, correspondente ó outono de 1932. Con posterioridade reproducírono xornais como *El Pueblo Gallego* (8-X-1932) e *El Sol* (10-XII-1932). Para *Yunque* ofrecerá García Lorca, de acordo coa testemuña de Ánxel Fole⁷, director da revista luguesa, dous dos seus poemas galegos; poemas que “acababa de escribir”.

⁵ Vid., especialmente, o seu artigo “Los poemas gallegos de Federico García Lorca”, en *Ínsula*, nº 152-153, Madrid, xullo-agosto de 1959.

⁶ Luis Pérez Rodríguez, *O pórtico poético dos seis poemas galegos*, Lugo, Consello da Cultura Galega, 1995. O libro contén abondosa bibliografía sobre Lorca e a súa relación con Galicia, particularmente dos *Seis poemas galegos*.

⁷ Ánxel Fole, “Recuerdo lucense de García Lorca”, en *Galicia Emigrante*, nº 8, Bos Aires, xaneiro de 1955.

Romances de Federico García Lorca

Prendimiento de Antoñito el Camborio en el camino de Sevilla

ANTONIO Torres Heredia,
hijo y nieto de Camborios,
con una vara de mimbre
va a Sevilla a ver los toros.
Moreno de verde luna
anda despacio y garboso.
Sus empavontados bucles
le brillan entre los ojos.
A la mitad del camino
cortó limones redondos,
y los fué tirando al agua
hasta que la puso de oro.

Y a la mitad del camino,
bajo las ramas de un olmo,
guardia civil caminera
lo llevó codo con codo.

El día se va despacio,
la tarde colgada a un hombro,
dando una larga torera
sobre el mar y los arroyos.
Las aceitunas aguardan
la noche de Capricornio,
y una corta brisa, ecuestre,
salta los montes de plomo.
Antonio Torres Heredia
hijo y nieto de Camborios,
viene sin vara de mimbre
entre los cinco tricornos.

Antonio, ¿quién eres tú?
Si te llamas Camborio,
hubieras hecho una fuente
de sangre, con cinco chorros.
Ni tú eres hijo de nadie
ni legítimo Camborio.
¡Se acabaron los gitanos
que iban por el monte solos!
Están los viejos cuchillos,
tiritando bajo el pelo.

A las nueve de la noche
lo llevan al calabozo,
mientras los guardias civiles
beben limonada todos.
Y a las nueve de la noche
le cierran el calabozo,
mientras el cielo reluce
como la grupa de un potro.

La monja gitana

SILENCIO de cal y mirto.
Malvas en las hierbas finas.
La monja borda alhelios
sobre una tela pajiza.
Vuelan en la araña gris
siete pájaros del prisma.
La iglesia gruñe a lo lejos
como un oso panza arriba.
¡Qué bien borda! ¡Con qué gracia!
Sobre la tela pajiza,
ella quisiera bordar
flores de su fantasía.
¡Qué girasol! ¡Qué magnolia
de lentejuelas y cintas!
¡Qué azafraes y qué lunas
en el mantel de la misa!
Cinco toronjas se endulzan
en la cercana cocina.
Las cinco llagas de Cristo
cortadas en Almería.
Un rumor último y sordo
le despegla la camisa,
y al mirar nubes y montes
en las yerbas lejanías,
se quiebra su corazón
de azúcar y yerbaluisa.
¡Oh!, que llanura empinada
con veinte soles arriba.
¡Qué ríos puestos de pie
vislumbra su fantasía!
Pero sigue con sus flores,
mientras que de pie, de la brisa,
la luz juega el ajedrez
alto de la celosía.

As referencias lorquianas de Fole (que trabuca a cronoloxía) proceden da visita que o poeta granadino fixo a Lugo o día 22 de novembro de 1932. *Yunque* só publicou o xa citado “Madrigal”. Landeira Yrago⁸ estima que o segundo dos poemas debeu se-lo “Nouturnio do adoescente morto”.

Foi a pontevedresa *Cristal* a que se abriu máis xenerosamente á colaboración de García Lorca. O poeta, na súa cuarta e derradeira viaxe galega (terceira das que fixo en 1932) chegaba á estación de Pontevedra na noite do 19 de novembro de 1932. Viña invitado polo Comité de Cooperación Internacional de Pontevedra que presidía Luciano del Río, pero tamén estaban para recibilo os redactores das páxinas de *Cristal*: Xoán Vidal Martínez, Xosé María Álvarez Blázquez e Antonio Díaz Herrera entre varios máis.

No seu número 5, de novembro de 1932, *Cristal*, nunha nota editorial titulada “Federico García Lorca”, seguramente da autoría de Xosé María Álvarez Blázquez, anunciaba a visita á cidade de “el gitano de los romances... un gitano legítimo. Un gitano que sabe serlo”. E na páxina 4 reproducense dúas pezas do seu *Romacero gitano*:

“Prendimiento de Antoñito el Camborio en el camino de Sevilla” e “La monja gitana”. Froito daquela curta visita foi a redacción que no café Moderno fixo Lorca do seu soneto “Yo sé que mi perfil será tranquilo” na que constitúe segunda versión do poema, pois a primeira, redactada en 1929 en Nova York, apareceu na cubana *Revista de Avance* (15-IV-1930). O soneto, do que foi depositario Xosé María Álvarez Blázquez, apareceu no número 6 de *Cristal* (Nadal de 1932), ilustrado cun gravado ó linóleo de José Luis Alonso Fuentes.

Pouco despois, no seguinte número (xaneiro de 1933), *Cristal* publicaba un novo poema lorquiano, “Asesinato”, logo incorporado a *Poeta en Nueva York*, que o poeta cedeu para as páxinas da revista.

Entre 1932 e 1935 escribe Lorca as composicións que o día 27 de decembro de 1935 aparecen reunidas nun volume de 34 páxinas que o editor Ánxel Casal tira do prelo das Edicións Nós: *Seis poemas galegos*⁹. Aqueles seis poemas (cinco deles inéditos ata a súa publicación en libro) foron enviados por Lorca ó seu amigo Eduardo Blanco Amor a finais de xullo

⁸ Landeira Yrago, *Viaje al sueño del agua (El misterio de los poemas gallegos de García Lorca)*, Sada-A Coruña, Edicións do Castro, 1986, p. 30.

⁹ Landeira Yrago estima que cinco dos poemas foron escritos entre maio e novembro de 1932. Coincide así co testemuño de Ánxel Fole. A estancia de Lorca en Bos Aires (1933-1934) inspirou a “Cantiga do neno da tenda”, seguramente o derradeiro da serie.

de 1935. Sen entrar agora na problemática dos autógrafos lorquianos e na influencia exercida na xénese e elaboración dos poemas (e aínda nas correccións e modificacións) por Ernesto Guerra da Cal e o citado Eduardo Blanco Amor, é pertinente lembrar que Lorca coñecía o galego pola vía literaria, polo coñecemento da lírica popular (romances, panxoliñas, cancións de berce, etc.) a través dos musicólogos Eduardo Torner e Bal y Gay e —como xa anotamos— da lírica dos *Cancioneiros* medievais. Cando, entre 1933 e 1934 viaxa Lorca a Hispanoamérica e asiste ó éxito do seu teatro, xa era coñecido por algúns dos seus versos galegos e na entrevista que lle fixo José Rodríguez Lence en Bos Aires para o *Correo de Galicia* confesou sentirse “poeta galego” e estudioso do galego na súa música e literatura.

En síntese, Galicia estivo presente nos primeiros escritos de xuventude de Lorca, en castelán. E en galego cantou a Galicia nun escolleito feixe de poemas editados meses antes da súa prematura e tráxica morte, na estrada de Víznar, acontecida o 19 de agosto de 1936, ó pouco de estoupa-la Guerra Civil.

As “impresións” do Lorca mozo daquela Galicia que, en parte, percorreu en 1916, constitúen unha ganbanza moi sensorialista e non libre de tópicos da súa paisaxe. Están nelas

S O N E T O

YO sé que mi perfil será tranquilo
en el norte de un cielo sin reflejo:
Mercurio de vigilia, casto espejo,
donde se quiebre el pulso de mi estilo.

Que si la hiedra y el frescor del hilo
fue la norma del cuerpo que yo dejo,
mi perfil en la arena será un viejo
silencio sin rubor de cocodrilo.

Y aunque nunca tendrá sabor de llama
mi lengua de palomas ateridas
sino desierlo gusto de retama,

libre signo de normas oprimidas
seré, en el cuello de la yerba rama
y en el sin fin de dalias doloridas.

Cristal, num. 6, Nadal 1832.

os primeiros pasos dun aprendiz de escritor sensible e entusiasta e, nalgún caso, manifestan unha actitude crítica de signo humanitario e social e unha intensa sensibilidade para facer seus os problemas e sufrimentos alleos. O paso do tempo ía acentuar estas iniciais tomas de posición do escritor tanto no seu teatro como na súa lírica.

Escritor de sona, retorna Lorca a Galicia, en tres ocasións, en 1932. Pero o renome do poeta estaba, en boa medida, baseado nun tópico que o desacougaba: o do seu xitanismo. Nas súas conferencias (sobre María Blanchard, sobre *Poeta en Nueva York*) tenta fuxir do tópico encadramento.

E, con seguridade, no seu achegamento á lírica na nosa lingua e na empresa de empregala como o seu segundo idioma poético temos que ver unha nova actitude de rexeitamento do poeta dos romances xitanos, do mito da súa xitanería.

Non pagou mal Galicia a Lorca. Porque aquel libriño de seis poemas en lingua galega coñeceu, andando o tempo, arredor dun cento de edicións¹⁰,

foi traducido a outras linguas e musicados os seus poemas. Está aínda por resolver satisfactoriamente aquela “cosa tan venturosamente inexplicable” que Blanco Amor decidiu “atribuírla al milagro”: cómo o poeta andaluz foi quen de escribir aqueles poemas. Sabemos que axudas non lle faltaron. Tratándose de Federico García Lorca e de poesía, seguramente habería que deixar un espacio para o misterio.

¹⁰ Xesús Alonso Montero, “Federico García Lorca”, en *Gran Enciclopedia Gallega*, vol. 15, Santiago-Xixón, Silverio Cañada editor, 1974, p. 187.